

Vállalati hitelkínálat és az állami beavatkozás

Kollár-Vizin Renáta Janka

Magyarországon a világgazdasági válság kitörését követő 2009-es visszaesés után növekedett a gazdaság, a válság kitörésekor meglévő GDP szintet azonban csak 2014-ben érte el. Mindez úgy következett be, hogy a nem pénzügyi vállalatok banki hitelállománya csökkenést mutatott. Ez a tendencia a recesszió elmúltával a következő években is folytatódott.

Tanulmányomban arra a kérdésre keresem a választ, hogy a gyenge vállalati hitelezés milyen okokra vezethető vissza, továbbá milyen állami beavatkozási lehetőségek állnak rendelkezésre a hitelezés élénkítésére. Megállapítom, hogy a hitelezés nélküli fellendülés többek között a hitelkínálat elégtelenségére, illetve a bankrendszer hitelezési képességére és hajlandóságára vezethető vissza. Továbbá arra a következtetésre jutok, hogy az állami szerepvállalás hitelkínálati oldalra gyakorolt hatása 2013-ig erősebben pozitív, míg az elmúlt 3 évben inkább korlátozó hatású volt.

Kulcsszavak: vállalati hitelezés, hitelkínálati korlát, hitelezés élénkítés, speciális állami intézmények

1. Bevezetés

A 2008-ban kitört pénzügyi világválság súlyosan érintette a magyar pénzügyi rendszert is. Először a szigorú hitelkínálati korlátok játszottak fontosabb szerepet a hitelezés visszaesésében, így vizsgálatomban a hangsúlyt a hitelkínálati korlátok enyhítésére helyezem. A hitelezés ösztönzésére az állam különböző eszközökkel élhet. Ezek lehetnek monetáris eszközök, fiskális szubvenciók, prudenciális és adminisztratív eszközök, valamint részleges vagy teljes fiskális kockázatvállalás (garanciavállaláson vagy közvetlen hitelnújtáson keresztül) (Fábián et al. 2011).

Tanulmányomban az utóbbi módszert elemzem, melyhez szekunder forrásokat veszek figyelembe. Kitérek a Magyar Fejlesztési Bank Zrt. és Magyar Export-Import Bank Zrt. által nyújtott konstrukciók előnyeire, hatásaira. Továbbá megvizsgálom, hogy miként befolyásolja a hitelkínálatot, ha egy állami szereplő (Garantiqa Hitelgarancia Zrt. és Magyar Exporthitel Biztosító Zrt.) garanciát vállal a kihelyezett hitelek egy részére, ezzel csökkentve a bankok kockázatát.

Összehasonlító elemzést végzek a vállalati hitelkínálatot meghatározó tényezők változása és a változás irányába ható tényezők vonatkozásában. Megállapítható,

hogy az idő előrehaladtával a hitelezési képességgel szemben a hitelezési hajlandóságot kell előtérbe helyezni. Összefoglalom a hitelezési hajlandóság és a hitelezési képesség állami eszközökkel történő ösztönzésének eszközeit. Kitérek a kihelyezett hitel-, és garanciaállományokra a 2008–2015 közötti időszakban.

2. A válság hatása a vállalati hitelállományokra

A 2008-as világgazdasági válsággal egy időben Magyarországon csökkenni kezdett a vállalati bankhitelek állománya, mely visszaesés folytatódott a következő években. Magyarországon súlyos gazdasági recesszió következett be (Fábián et al. 2010a). Várhelyi (2010) azt vizsgálta, hogy a válság milyen hatással volt a bankok viselkedésére, továbbá a kormányzati és jegybanki válságkezelő intézkedések mennyire bizonyultak hatásosnak. A Magyarországon eleinte bankközi likviditási vészhelyzetként megjelent válság már a gazdaság többi szereplőjéhez úgy ért el, hogy elsősorban megbénult a hitelezés, visszaesett a hitelállomány, illetve szigorodtak a hitelezési feltételek. Ez a szigorítás, valamint a hitelezés akadozása tovább rontotta az adósok helyzetét, mélyítette a recessziót, miközben csökkent a bankok hitelezői képessége és hajlandósága, ami tovább fokozta a gazdaság hanyatlását. A bankok legkézenfekvőbb reakciója a hitelezés visszafogása volt. Kérdésként merül fel, hogy ezzel akadályozták-e a gazdasági válságból történő kilábalást, vagy mindez csak azért következett be, mert a recesszió miatt visszaesett a vállalati hitelkereslet? Gém (2011) a banki hitelezés alakulását összevetette a belső kereslet gyengeségével, illetve hiányával. Megállapította, hogy a válság után az exportáló feldolgozóiparon kívül az exportszállítás tudott csak növekedni. A hitelezés tekintetében külön választotta a hosszú és rövid lejáratú hiteleket, majd hitelkereslet oldali korlátosságot mutatott ki.

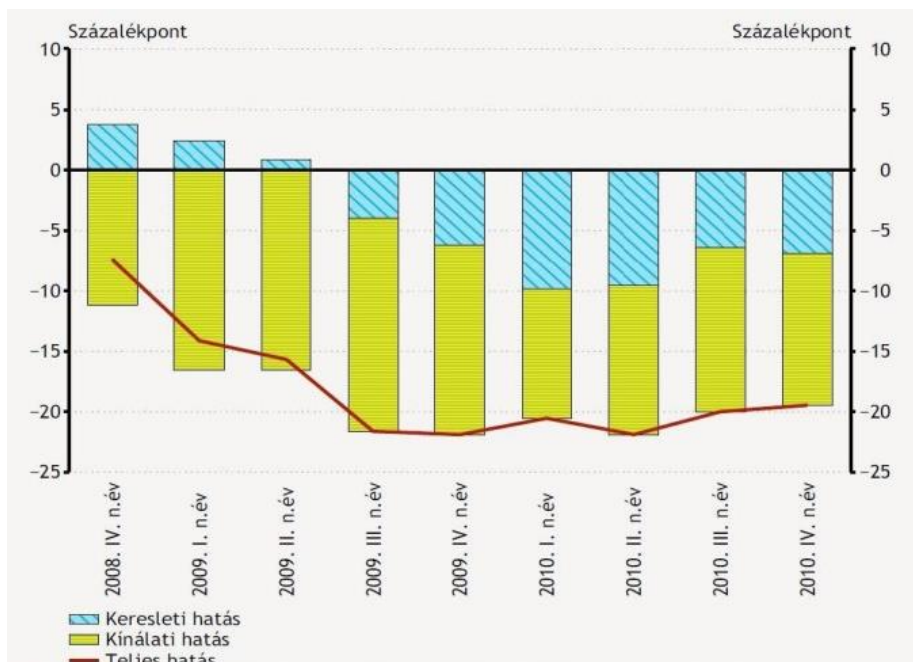
A hitelezés és ezen keresztül a pénzügyi fejlődés hozzájárul a gazdaság növekedéséhez. A kettő közötti kapcsolatot széles körű elméleti és empirikus irodalom vizsgálja (Bodnár et al. 2014). Ahhoz, hogy a hitelezést – és ezen keresztül a gazdaságot – hatékonyan fellendítő gazdaságpolitikai intézkedések születhessenek, fontos megtalálni a gyenge hitelezést kiváltó okokat. Meg kell találni a választ arra a kérdésre, hogy keresleti vagy kínálati korlátnak tulajdonítható-e az elégtelen hitelezés. A magyarországi banki hitelezéssel különböző szempontok szerint több empirikus tanulmány is foglalkozott. Egy 2017-es tanulmány (Ongena et al. 2017) empirikus vizsgálata a monetáris politika banki hitelkínálatra gyakorolt hatására irányult. A szerzők kimondták, hogy a monetáris politika mind a banki hitelkínálatot, mind a vállalati hitelkeresletet egyidejűleg befolyásolja, azonban a keresleti és kínálati tényezők egyik lehetséges szétválasztásának módja a vállalati szintű hitelezési adatok

elemzése. Vizsgálták a kamatváltozások banki hitelezésre gyakorolt hatását, eredményeik alapján a kamatláb növekedése csökkenti a hitelkínálatot. Pellényi (2012) strukturális dinamikus faktormodell segítségével elemezte a monetáris politika hatásait Magyarországon. Többek között rámutatott, hogy a monetáris lazítás nyomán a hitelezés élénkül, bár a hitelkereslet és hitelkínálat nem választható szét. Tamási és Világi (2011) makroprudenciális szimulációs célokra a magyar gazdaság Bayes-i SVAR (strukturális vektor autoregresszív) modelljét becsülték makroökonómiai és pénzügyi adatok felhasználásával, 1995–2009 közötti negyedéves adatok segítségével. A korábbi irodalomtól eltérően különböző típusú hitelkínálati sokkokat azonosítottak. Egyik fő eredményük alapján a hitelkínálati sokkok szerepe nem volt domináns a magyar gazdaság 2008-ban kezdődő visszaesésében. Banai (2016) tanulmányában a hitelezési aktivitást meghatározó tényezőket vizsgálta a magyar bankrendszerben, ahol megállapította a banki likviditási pozíció hitelezésben betöltött kiemelt szerepét. Adatbázisában 11 magyar bank főbb tulajdonságait vizsgálta 1999–2013 között. Arra a következtetésre jutott, hogy a hazai tulajdonban lévő vállalkozások döntően a magyar bankrendszerre vannak utalva, így számukra különösen fontos a bankrendszer zökkenőmentes működése. Továbbá azok a bankok voltak a legaktívabbak, amelyek képesek voltak a belső megtakarításokra támaszkodni, és a hitelezésüket ebből finanszírozni. Arra is utal, hogy a válságban a keresleti oldali tényezők relatíve fontosabbá váltak. Várhegyi (2010) a hitelkereslet visszaesését azonosítja, azonban különválasztja a nagyvállalati és kis-és középvállalkozási (kkv) kört. Kimondja, hogy a kkv-k körében nem csupán a kereslet, hanem a hitelkínálat is korlátozta a vállalkozások működését, míg a nagyvállalatok esetében valójában keresleti korlát mutatkozott. 2013-ban egy tanulmány (Hosszú et al. 2013) különböző módszerek segítségével vizsgálta a hitelkínálat 2013 előtti alakulását, szerepének jelentőségét. Arra a következtetésre jutott, hogy a hitelkínálati faktorok lényeges szerepet játszanak a hitelezési tevékenység alakulásában, mind a válság előtti periódusban, mind a válság kitörése óta eltelt időszakban.

Csubák–Fejes (2014) a 2000–2012 közötti időszakban elemezte a magyar kis- és középvállalati szektor hitelfinanszírozását. Külön tárgyalta a hitelkereslet és hitelkínálat ösztönzését, valamint vizsgálta a hitelintézetek hitelezési képességét és hajlandóságát. Sóvágó (2011) is a keresleti és kínálati hatásokat igyekezett azonosítani a hitelezési dinamikában. Az 1. ábra a nem pénzügyi vállalatok éves hitelnövekedési ütemének megváltozását mutatja 2008 szeptemberéhez képest. A változás felbontásra került keresleti és kínálati összetevőkre, ami kiinduló pontot adhat a további vizsgálódáshoz. Az eredmények azt jelzik, hogy a válság kitörését követően elsősorban a kínálati korlátok voltak felelősek a hitelezési aktivitás gyengüléséért. A hitelek iránti kereslet csökkenése később kezdődött meg, 2010 első negyedévében a kereslet és a kínálat hitelezésre gyakorolt hatása közel hasonló arányt mutatott. A

kínálatban bekövetkezett változásnak és a kereslet erősödésének köszönhetően 2010 végére hangsúlyosabbá váltak a kínálati korlátok, a keresleti és kínálati tényezők relatív súlya ekkor körülbelül 1/3–2/3 volt (Sóvágó 2011).

1. ábra A nem pénzügyi vállalatok éves hitelnövekedési ütemének változása 2008 szeptemberéhez képest és annak felbontása keresleti és kínálati komponensekre

Forrás: Sóvágó (2011, 425. o.)

A válság során a hitelkereslet jelentősen mérséklődött, 2010 elejétől azonban már élénkülésnek indult. 2010 végén a vállalati hitelezés visszaeséséért a kínálat csökkenése nagyobb arányban felelős, így vizsgálatomban is a hangsúlyt a kínálati oldal áttekintésére helyezem. Később azonban látni fogjuk, hogy 2013-ig lesz jellemző a nagyobb arányú kínálati korlát, amely mellett a keresleti korlát is még szerepet játszik, majd 2013 után ez a kínálati korlát megszűnik, és a keresleti korlát lesz hangsúlyosabb.

3. A hitelkínálatot befolyásoló tényezők

Míg egy hagyományos versenypiacon az ár játssza a legfontosabb szerepet a piac működésében, addig ez a hitelpiacról nem mondható el. Az árat a hitel tekintetében jellemzően a kamat testesíti meg. A hitelkínálat csökkentése azonban nem jelenti kizárólag az árak szigorítását, melyek az úgynevezett árjellegű feltételek, hanem belépnek a nem árjellegű feltételek is. Ilyen lehet például a fedezeti kör, a maximális futamidő, vagy a különböző limitek, melyek alapján a bankok megszabják a nyújtott hitel paramétereit. Azonban már a bankok mondják meg, hogy kinek adnak hitelt, és a vállalkozásoknak milyen hitelképességi sztenderdeknek kell megfelelniük. A bankok ezeket az úgynevezett *rating* folyamat során vizsgálják meg és döntenek el, hogy az adott vállalkozás számára nyújtsanak-e hitelt, és ha igen, milyen feltételekkel. Tehát elképzelhető olyan helyzet, amikor a kamatok változatlanok maradnak, csupán a hitelezési feltételek szigorodnak, vagy a szigorú hitelképességi sztenderdeken megfelelt vállalkozások már kedvezőbb feltételek mellett juthatnak hitelhez (Fábián et al. 2010b).

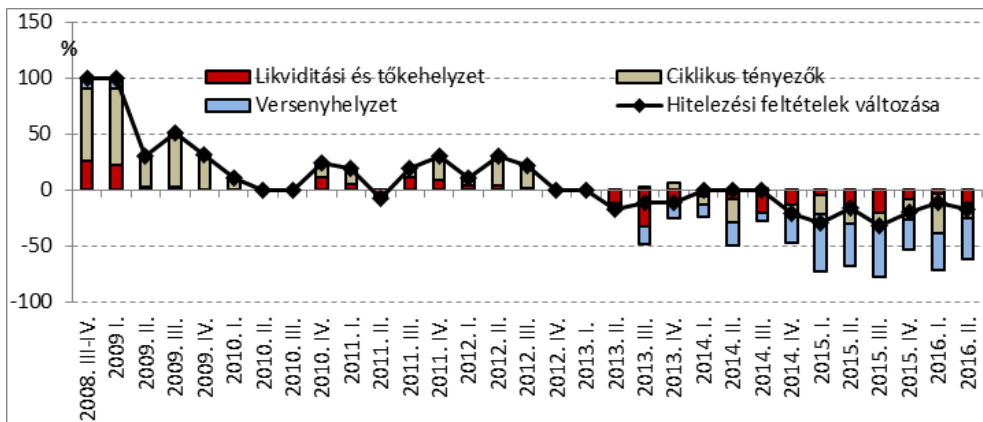
Összességében tehát a kamatstatisztikák mellett vizsgálandó, hogy a bankok miként változtattak hitelezési feltételeiken, valamint a hitelképességi sztenderdeken az elmúlt években. Továbbá vizsgálat tárgyát képezi a vállalati hitelkínálatot meghatározó tényezők változása és a változás irányába ható tényezők összehasonlítása.

A bankok számos okból szigoríthatják mind a nem árjellegű hitelezési feltételeiket, mind a hitelképességi sztenderdeket. Azonban jellemzően az ezek mögött álló okokat az MNB hitelezési felmérései két csoportra bontják:

1. *hitelezési képesség*: vagyis mennyit tud a bank hitelezni, és
2. *hitelezési hajlandóság*: vagyis mennyit akar a bank hitelezni.

A hitelezési képesség a hitelkínálat egyik meghatározó eleme, mivel az a fő kérdés, hogy a bank rendelkezik-e a hitelezéshez szükséges forrással, ezen belül likviditással és tőkével. A hitelezési képességre és hajlandóságra ható tényezőket három fő tényezőre bontottam, melyek a likviditási és tőkehelyzet, a ciklikus tényezők, és a versenyhelyzet. A bankok tőke-, finanszírozási és likviditási korlátjai rendszerint összefüggnek egymással, de külön-külön is jelentkezhettek. A tényezőket az MNB hitelezési folyamatokról szóló jelentései alapján megvizsgáltam, és egy diagramon ábrázoltam a 2008–2015 közötti időszakot lefedve (2. ábra).

2. ábra A vállalati hitelkínálatot meghatározó tényezők változása és a változás irányába ható tényezők összehasonlítása

Forrás: MNB (2013a, 2013b, 2014a, 2014b, 2015a, 2015b, 2016a, 2016b) alapján saját szerkesztés
Megjegyzés: A pozitív tartomány a szigorítást, míg a negatív tartomány az enyhítést jelenti

A kínálat alakulását illetően két időszakot emelhetünk ki. A válság kitörését követően jelentős mértékben visszaesett a hitelkínálat, ami először a likviditási korlátoknak és a bizonytalan gazdasági kilátásoknak volt tulajdonítható, majd a későbbiekben a kockázatvállalási hajlandóság megváltozása következtében inkább a bizonytalan gazdasági kilátások kerültek előtérbe. A hitelkínálat mérséklődése a hitelezési feltételek szigorodásában és a bankok csökkenő hitelezési hajlandóságában öltött testet.

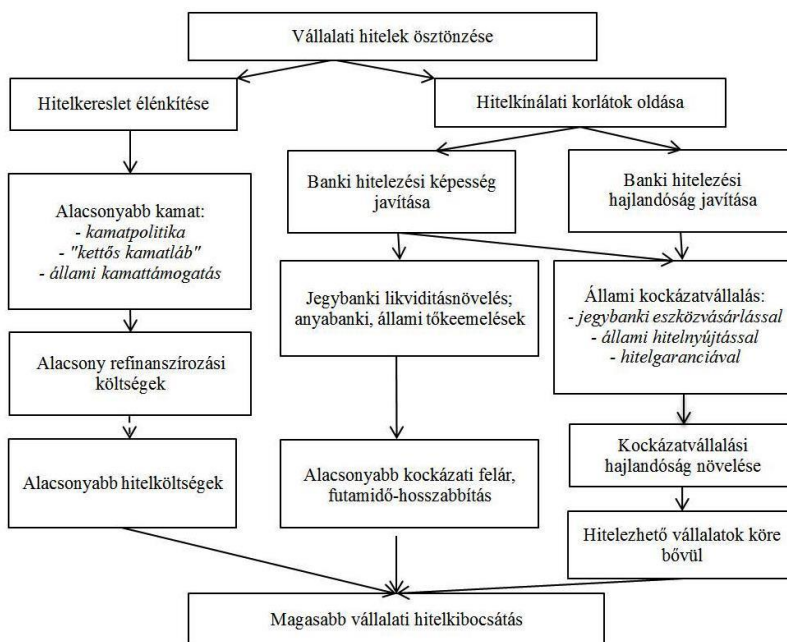
A vállalati hitelezésben 2013-ig folyamatosan erősödtek a hitelkínálati korlátok. A 2013 és 2016 között negyedévente megjelenő, MNB Hitelezési felmérésekben a bankok 2013-ig a hitelezési feltételek szigorodását jelezték. Ezt követően azonban már lazítás volt megfigyelhető. A hitelintézetek a banki hitelkínálat korlátozásának okaként 2013 előtt a likviditási és tőkehelyzetet, valamint a negatív gazdasági várakozásokat jelölték meg. A likviditási és tőkehelyzet azonban a 2009 és 2011 közötti időszakban már erősen oldódni látszott, és a negatív gazdasági kilátások domináltak. A bizonytalan gazdasági kilátások, valamint a bankok alacsony kockázatvállalási hajlandósága nem tette lehetővé a hitelezési korlátok gyengítését. 2013 után már látható volt, hogy a bankok alacsony kockázatvállalási és az ebből eredő hitelezési hajlandósága sokkal nagyobb mértékben okolható a gyengébb hitelkínálatért, mint a hitelezési képesség.

A bank hitelezési hajlandósága már lényegesen szubjektívebb elem. Ebben az esetben hitelezési hajlandóság alatt azt értem, hogy amennyiben rendelkezésre áll elegendő forrás, abban az esetben is a bank döntést hoz, hogy vállalatokat (és ezen

belül mely vállalatokat), vagy más ügyfeleket kíván-e inkább hitelezni, illetve mennyi kockázatot hajlandó vállalni az új hitelkihelyezéseknél. Itt már jövedelmezőségi és kockázati szempontok is keverednek, hiszen magasabb jövedelemre csak magasabb kockázat vállalásával lehet szert tenni. Ezért okoz nehézséget a recesszió idején történő hitelezés, hisz ilyenkor a vállalatok gazdasági mutatói egyébként is romlanak, így változatlan banki feltételek mellett több vállalkozás esik ki a hitelért folytatott versenyből. Ha eközben gyöngül a bankok kockázatvállalási hajlandósága is, akkor szigoríthatják a korábbi hitelképességi sztenderd rendszerüket, mely tovább rontja a hitelért folyamodó vállalkozások esélyeit, így már csak a legjobb hitelképességű ügyfelek juthatnak hitelhez (Fábián et al. 2010b). Berger–Udell (2003) elmélete szerint a bankok hitelezési hajlandóságát a múltban elszenvedett veszteségeikkel kapcsolatos tapasztalataik befolyásolják. Így minél frissebbek ezek a sebek, annál kevesebbet hiteleznek. Ha egy bank kockázati hajlandósága alacsony, akkor sem fog hitelt nyújtani, ha a hitelezési képessége ezt lehetővé tenné.

Megállapítható, hogy az idő előrehaladtával a hitelezési képességgel szemben a hitelezési hajlandóságot kell előtérbe helyezni. A hitelezési hajlandóság és képesség állami eszközökkel történő ösztönzésének eszközeit a 3. ábra mutatja.

3. ábra Állami beavatkozási lehetőségek a hitelezés ösztönzésére

Forrás: Fábián et al. (2011) alapján saját szerkesztés

A hitelezési hajlandóság mérséklésében talán az a leghatásosabb módszer, ha az állam magát a kockázatot vállalja át részben illetve egészben a banktól. Amennyiben egészben veszi át a banktól a kockázatot, akkor az állami szereplő veszi át a bankok hitelezési funkcióját is, őt terhelik a hitelezési veszteségek, valamint a hitelek finanszírozását is magának kell előteremtenie. Magyarországon ezt az állami tulajdonú bankok végzik (MFB, Exim Bank).

A másik módszer esetében, amikor az állam részben veszi át a banktól a kockázatot, a hitelnyújtás megmarad a kereskedelmi bankok kezében, de az állam a kihelyezett hitelek egy részére garanciát vállal. Így csökkenthető a bankok kockázata, mivel a hitelezési veszteségeket az állam és a bankok megosztják. Magyarországon több olyan államközeli szervezet is van, melyek végeznek ilyen garanciavállalási tevékenységet, de ezek közül jelen tanulmányban a Garantiqa Hitelgarancia Zrt.-vel fogok foglalkozni.

4. EXIM és MFB

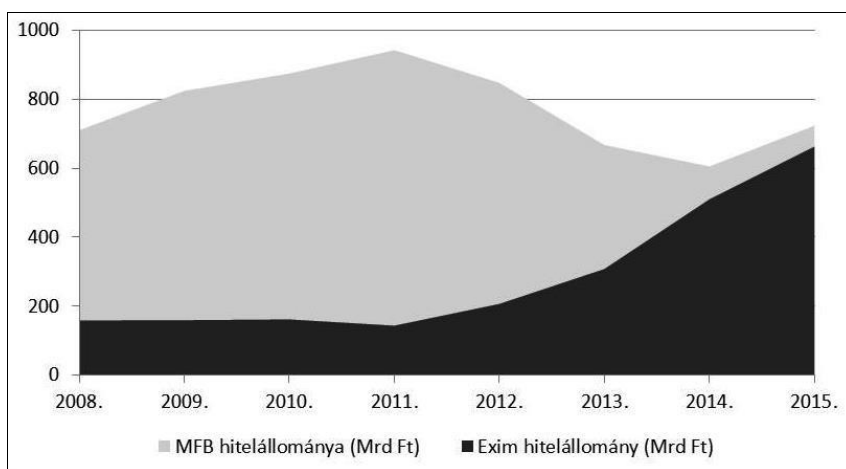
Az integrált keretek között működő Magyar Export-Import Bank Zrt. (Eximbank) és a Magyar Exporthitel Biztosító Zrt. (MEHIB) a feladatát az EXIM elnevezéssel, egységes, közös szervezetben végzi. Célja, hogy hatékony biztosítási és finanszírozási termékekkel megfelelő hitelezési, garanciális és biztosítási konstrukciókat nyújtson a magyar exportőrök számára, ezáltal ösztönözze és támogassa a magyar áruk és szolgáltatások külföldön történő megjelenését. Feladata, hogy felismerje és összegyűjtse a hazai exportőrök igényeit, valamint ezen igényeket teljeskörűen kielégítse, az előállítástól az értékesítésig bezárólag. A magyar exportkapacitások bővülését kívánja elérni azáltal, hogy támogatja a hazai exportáló vállalkozásokat. Úgynevezett exporthitel-ügynökségi feladatokat lát el és gazdaságpolitikai ösztönző eszközként funkcionál. Az EXIM állami tulajdonban van. Az EXIM fontosnak tartja, hogy ne legyen a hazai kereskedelmi bankok versenytársa, hanem stratégiai együttműködésre törekszik a pénzintézetekkel. Elsődlegesen olyan kockázatokat kíván finanszírozni és biztosítani, melyet a kereskedelmi bankok nem képesek vállalni.

A Magyar Fejlesztési Bank Zártkörűen Működő Részvénytársaság (MFB Zrt.), vagy röviden Magyar Fejlesztési Bank alapvető célja, hogy a hazai vállalkozások számára kedvező konstrukciójú fejlesztési hiteleket nyújtson. Az MFB szintén a magyar állam tulajdonában van. Így fontos feladata, hogy az állam hosszú távú gazdaságfejlesztési céljait támogassa. Az MFB szerepköre sokat változott az elmúlt időszakban. Egy szakosított hitelintézetből aktív gazdaságfejlesztési központtá vált. Törekedett megőrizni kiegyensúlyozott gazdálkodását, valamint növelni tudta eredményét is.

Mindezt tette úgy, hogy komoly belső átszervezést hajtott végre és feladatainak köre is jelentősen bővült (MFB 2009, 2010, 2012, 2014).

Felvetődik a kérdés, hogy miként változtak a kihelyezett hitelállományok az adott időszakban, figyelembe véve az előző fejezetben vizsgált vállalati hitelkínálatot meghatározó tényezők változását és a változás irányába ható tényezők alakulását (2. ábra). Ennek megválaszolásához megvizsgáltam mind az MFB, mind az EximBank által kihelyezett hitelállományt 2008–2015 között, amit a 4. ábra összeszontan mutat be.

4. ábra MFB és EximBank kihelyezett hitelállomány (2008–2015)

Forrás: MFB (2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015a, 2015b), és EximBank (2009, 2010, 2012), valamint EximBank (2014, 2015) alapján saját szerkesztés

Ahogy azt a korábbi fejezetekből megtudtuk, 2008 végétől 2011 közepéig szigorítottak a hitelezésben, tőke és likviditási korlátot állítottak a bankrendszer részéről, továbbá a ciklikus tényezők (várakozások) is nagy szerepet játszottak. Ebben az időszakban egyértelműen a hitelpiacon a kínálati korlát enyhítése céljából az MFB-nek az állami hitelezési műveletein keresztül volt egyfajta speciális hiánypótló szerepe. Az MFB konstrukciói a bankok hitelezési képességének hiányát voltak hivatottak kompenzálni. Azt mondhatjuk, hogy a bankrendszer inaktivitását speciális állami hitelekkel próbálták ellentételezni.

A második korszakban, 2011 közepétől 2012 végéig azt látjuk, hogy az MFB aktivitása jelentősen csökken (4. ábra világos tartomány). Ez összefüggésben állhat azzal, hogy a normál hitelpiacon megszűnt a hitelképesség hiánya és a hitelezési hajlandóság vált fontossá, a kereskedelmi bankok a hitelezési feltételeiket lazították, nem volt kínálati korlát. Ha megszűnik a hitelezési korlát, akkor az

MFB-nek nem kell ezt a rést kitölteni, tehát visszaeshet az aktivitás. Ezzel megszűnt a piaci hitelek kiváltó szerepe.

Érdekes, hogy 2013 elejétől viszont azt látjuk, hogy az EximBank hitelezése nő (4. ábra vörös tartomány). Ez alátámasztja azt a sejtést, hogy a piacon drasztikusan lecsökkent a jól működő, hitelképes és stabil vállalkozások száma. Azok a vállalkozások lettek a legerősebbek, amelyek az exportpiacon is felléptek, tehát exportbevételük volt, ezáltal a hitelpiacon megfelelő kereslettel jelenhettek meg. 2013-tól kezdve, amikor a bankok már enyhítik a hitelezési feltételeiket, tehát megszűnt a hitelkínálati korlát, akkor ezzel párhuzamosan már hitelkeresleti korlát figyelhető meg. Az alacsony hitelkereslet abból is fakad, hogy a vállalkozásoknak nincsenek a bankok által is finanszírozható fejlesztési lehetőségei, ami visszavezethető arra, hogy a belső fogyasztás nem nő, nincs megfelelő szintű belső kereslet. Amint az a GDP adatokban is látható, növekedés szempontjából Magyarországon a GDP-ben az exportnövekedés a meghatározó, szemben a belső fogyasztással (KSH 2016). Ez alátámaszthatja a korábbi felvetést, mely szerint a piacon potenciális hitelkereslet az exportképes vállalkozások részéről jelentkezik. Viszont ők nem jelennek meg a normál banki piacon, mivel e vállalatoknak előnyösebb az EximBanktól hitelt felvenni.

Tehát azt látjuk, hogy míg az első korszakban az MFB részéről a jelentős hitelezési aktivitás a bankrendszer gyakorlatilag nem létező aktivitását pótolta, addig az EximBank tevékenysége már kiszorító hatású volt, hiszen a már hitelezni képes bankrendszerrel elszívta az ügyfeleket. Ilyen értelemben azt lehet mondani, hogy míg az első időszakban az állami beavatkozás korrigálni próbálta a hitelpiacok visszaesését, addig a második korszakban már inkább kiszorító hatással volt a hitelpiacok bővülése szempontjából, kiszorította a normál hiteleket a kedvezményes állami hitellel (a jól működő és hitelképes vállalkozások körében).

Azok a vállalkozások, amelyek nem exportra, hanem csak a belső piacra képesek termelni, nem fognak hitelhez jutni, hiába van a bankrendszernek már megfelelő hitelkínálata. Hiába enyhítik a bankok a hitelképességi szűrtendőket, ezek a vállalkozások a gyengébb kritériumoknak sem felelnek meg, így keresleti oldalról is kiszorulnak a piacról.

5. Hitelgarancia szervezetek

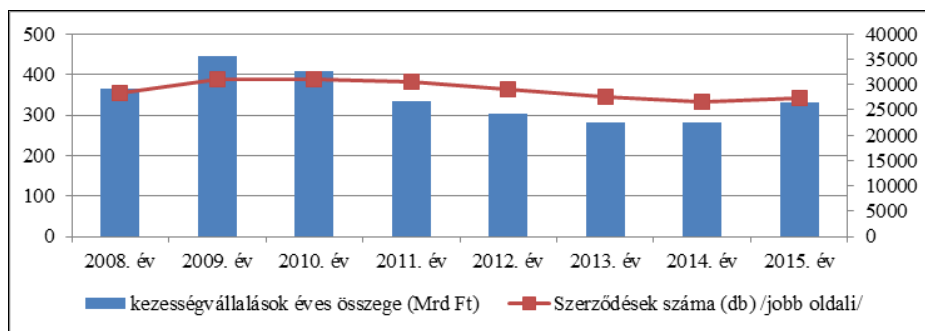
A Garantiqa Hitelgarancia Zrt. jelenleg piacvezető garanciaszervezet Magyarországon. 1992-ben alapította a magyar állam, a takarékszövetkezetek, a hazai kereskedelmi bankok, és a vállalkozói érdekképviseleti szövetségek. Célja a kkv-szektor fejlődésének elősegítése, ezen túl az önkormányzati szektor fejlesztési és beruházási

forrásokhoz való hozzásegítése. Az állam egyik eszköze, hogy elősegítse a hazai gazdaságpolitikai célok megvalósulását, készfizető kezességvállalási szolgáltatás nyújtása révén. A kezességvállalás bármilyen típusú forrásbevonáshoz kérhető, legyen az hitel, bankgarancia, lízing- és faktoringügyletek, kockázatitőke-bevonás, vagy uniós és hazai forrású pályázat.

Magyarországon jelenleg sok olyan vállalkozással találkozhatunk, ahol van életképes jövőkép, és üzleti tervekkel is rendelkeznek, de a fejlődésükhöz, ezzel párhuzamosan beruházásaikhoz szükséges hitelekhez nem tudnak hozzájutni. Ennek oka rendszerint az, hogy nincs elegendő tőkéjük, vagy felajánlható fedezetük. Ezt a problémát hivatott orvosolni a garantőr intézményének kialakítása, ahol kockázatmegosztás történik az állam, a garanciainstítúción és a bankok között. A garantőr kezességvállalásával növelni lehet a bankok hitelezési hajlandóságát, ezáltal a vállalkozások szélesebb köre válik hitelképesebbé (Fábián et al. 2011).

Azon túl, hogy segít a vállalkozásoknak hozzájutni a fejlődéshez szükséges hitelekhez, és a kezességvállalással minimálisra csökkenti a kereskedelmi bank kockázatát, mellyel javítja a bankok hitelezési hajlandóságát a garantőr, további hosszú távú célja, hogy a hitelezési aktivitás javításával hozzájáruljon a gazdaság növekedéséhez.

5. ábra Garantiqa éves kezességek összege és a szerződések száma (2008–2015)

Forrás: Garantiqa Hitelgarancia Zrt. (2009, 2011, 2013, 2015) alapján saját szerkesztés

Megjegyzés: A szerződések számába a következő ügyletek tartoznak bele: Széchenyi Kártya, Nem Széchenyi Kártya, Prolongáció

Amikor a garanciavállalásokról beszélünk, akkor nem a bankok hitelezési képességét, hanem a hitelezési hajlandóságot vesszük figyelembe. Ha megnézzük a 2. ábrát, akkor látjuk, hogy amíg 2010-ig erős szigorítás volt (ami a ciklikus tényezőkkel függ össze), addig a viszonylag magas garanciavállalási aktivitás esetleg próbálhatja ezt a negatív ciklikus tényezőkből eredő alacsony hitelezési hajlandóságot

ellensúlyozni. Ez a felfutó szakasz 2010-ig ezzel magyarázható. Amikor 2011-től viszont már elkezd csökkenni a garanciavállalás mértéke, feltételezhetjük, hogy bizonyos értelemben a bankok hitelezési feltételei között a ciklikus tényezők szigorító hatása már kisebb, mint a korábbi időszakban, így elképzelhető, hogy ekkor a bankok hitelezési hajlandóságára olyan mértékben már nem kell garanciális eszközökkel ráerősíteni.

Az a kérdés, hogy 2014-től miért kezd el újra emelkedni a kezességvállalások mértéke. Mint ahogy azt a korábbiakban láttuk, ebben az időszakban már a hitelezési képesség nem jelent problémát a bankok számára, mégis a Növekedési Hitelprogram (NHP) az egyik legmeghatározóbb termék a hitelpiacon, az állami szerepvállalás itt a legerősebb. Ám az NHP elméletileg a bankok hitelkínálatát a hitelezési képesség szempontjából javítaná, bár ekkor ez már nem releváns, hiszen a bankok képesek hitelezni, csak nem hajlandóak. Bizonyos értelemben, a garanciavállalás 2014-es erősödése azt is mutatja, hogy mégiscsak elismeri az állam, hogy nem a hitelezési képességet, hanem a hajlandóságot kell erősíteni. De ezt megint csak azoknál a vállalkozásoknál szükséges megtenni, amelyek nem az EximBanktól veszik fel a hitelt (tehát nem exportképes vállalkozások), hanem a kevésbé versenyképes vállalkozásoknál.

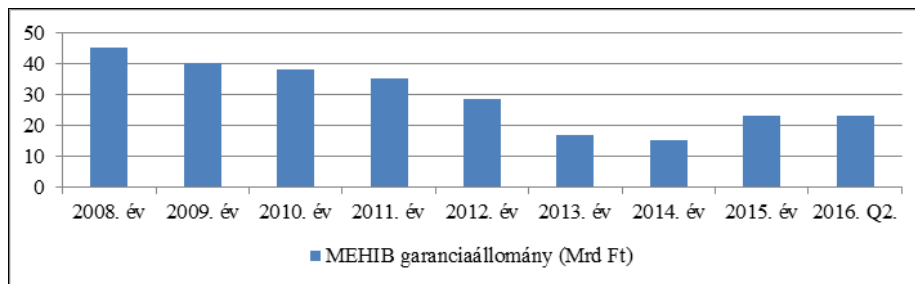
A Garantiqánál az elmúlt évek hatékonyságjavító intézkedéseinek köszönhetően jelentősen csökkent a kérelmek bírálati, átfutási ideje, mérséklődtek a kapcsolódó díjak. Az intézkedések banki eljárásrendre gyakorolt hatása még tovább fokozódhat az elkövetkező időszakban, tekintve a bankok lassabb alkalmazkodási készségét. A garanciaszervezetek kockázati toleranciája is támogató, a visszautasított ügyletek aránya mindössze pár százalék körül mozog az utóbbi időszakban (Garantiqa éves jelentések, 2009, 2011, 2013, 2015).

Az előző fejezetben kitértem az EXIM küldetésére, tevékenységének szerepére, és megvizsgáltam az általa nyújtott hitelek állományát 2008–2015 között. Ezért fontosnak tartottam az általa nyújtott garanciaállomány változásának áttekintését is.

Az EXIM bankgaranciát és biztosítást is nyújt az exportőröknek. Ez a két eszköz a következő logikára épül: az úgynevezett nem piacképes kockázatok, vagyis a külföldi kockázatok (ilyen lehet például egy orosz vagy török vevőnek a kockázata) biztosítási termékekkel fedezhetők, míg a belföldi kockázatokra bankgaranciát nyújtanak. A biztosítás révén csökkenthetők az exportőrök árbevételét fenyegető kockázatok. A bankgarancia azonban a vállalkozásokat a hitelkockázatuk csökkentésével segíti, így könnyebben juthatnak hitelhez. Az EXIM által nyújtott garancia 100%-át a költségvetés viszontgarantálja, ami annyit jelent, hogy ilyen garanciával a bankrendszernek nem kell tőkét képeznie a hitelei mögé.

Megvizsgáltam, hogy 2008 és 2015 között miként alakult a Magyar Exporthitel Biztosító Zrt. (MEHIB) garanciaállománya (6. ábra).

6. ábra MEHIB garanciaállomány alakulása (2008–2015)

Forrás: Magyar Export-Import Bank Zrt. (Eximbank 2009, 2010, 2012), valamint a (Eximbank 2014, 2015) alapján saját szerkesztés

Ha megtekintjük a 6. ábrát, akkor azt tapasztaljuk, hogy a MEHIB garanciaállomány hasonló ívet rajzol, mint a Garantiqa azonos időszakban vizsgált kezességállománya. A főbb okok megegyeznek a korábban leírtakkal, azonban a MEHIB 2014-től megfigyelhető emelkedése már azt bizonyíthatja, hogy a piacon valóban megjelenik az exportképes vállalkozások részéről jelentkező potenciális hitelkereslet. A vállalatoknak előnyösebb a normál piacon elérhető hiteltermékeknél kedvezőbb konstrukciójú EXIM hitel. A növekedés dinamikus, hiszen a 2014-ben 15 Mrd Ft összegű garanciaállomány 2015-re 23 Mrd Ft-ra duzzadt.

6. Összegzés

A fentiek tükrében azt látjuk, hogy válság során a hitelkereslet jelentősen mérséklődött, 2010 végén már a vállalati hitelezés visszaeséséért a kínálat csökkenése nagyobb arányban felelős; azonban csak 2013-ig lesz jellemző a nagyobb arányú kínálati korlát, hisz 2013 után ez megszűnni látszik, és a keresleti korlát lesz hangsúlyosabb. Az állami beavatkozásoknak a hitelkínálati oldalra gyakorolt hatása a korszak első felében sokkal erősebben pozitív, míg a második felében már inkább korlátozó volt.

A gazdaságpolitikának alapvetően az lenne a feladata, hogy felismerje ezeket a periódusokat, továbbá hogy mely időszakban jelentkezik hitelezési képesség, és mikor hitelezési hajlandóság probléma a bankrendszerben. Ezek tükrében tud megfelelő döntést hozni, hogy fiskális, vagy monetáris eszközökkel szükséges élnie a hitelkínálat bővítéséhez.

Felhasznált irodalom

- Banai Á. (2016): A banki hitelezés meghatározó tényezők – középpontban a bankok helyzete és a makrokörnyezet. *Közgazdasági Szemle*, 63, 2, 137–161. o.
- Berger, A. N. – Udell, G. (2003): *The institutional memory hypothesis and the pro-cyclicality of bank lending behaviour*. BIS Working Papers 125.
- Bodnár K. – Kovalszky Zs. – Kreiszné Hudák E. (2014): A válságból történő kilábalás és a hitelezés kapcsolata. *Hitelintézeti Szemle*, 13, 4, 57–85. o.
- Csubák T. K. – Fejes J. (2014): A magyar kkv-k XXI. századi banki finanszírozásának áttekintése és kiütkeresés a hitelválság csapdájából. *Hitelintézeti Szemle*, 13, 2, 174–194. o.
- EximBank (2009): *Éves jelentés*. Magyar Export-Import Bank Zrt, Budapest.
- EximBank (2010): *Éves jelentés*. Magyar Export-Import Bank Zrt, Budapest.
- EximBank (2012): *Éves jelentés*. Magyar Export-Import Bank Zrt, Budapest.
- EximBank (2014): *Független könyvvizsgálói jelentés*. Magyar Export-Import Bank Zrt, Budapest.
- EximBank (2015): *Független könyvvizsgálói jelentés*. Magyar Export-Import Bank Zrt, Budapest.
- Fábián G. – Fáykiss P. – Szigel G. (2011): A vállalati hitelezés ösztönzésének eszközei. *MNB Műhelytanulmányok*, 95, Magyar Nemzeti Bank.
- Fábián G. – Hudecz A. – Szigel G. (2010a): A vállalati hitelezés visszaesése Magyarországon és a kelet-közép-európai régióban. *MNB-szemle*, 5, 3, 17–18. o.
- Fábián G. – Hudecz A. – Szigel G. (2010b): A válság hatása a vállalati hitelállományokra Magyarországon és más kelet-közép-európai országokban. *Hitelintézeti Szemle*, 9, 5, 445–462. o.
- Garantiqa (2009): *Éves jelentés*. Garantiqa Hitelgarancia Zrt, Budapest.
- Garantiqa (2011): *Éves jelentés*. Garantiqa Hitelgarancia Zrt, Budapest.
- Garantiqa (2013): *Éves jelentés*. Garantiqa Hitelgarancia Zrt, Budapest.
- Garantiqa (2015): *Éves jelentés*. Garantiqa Hitelgarancia Zrt, Budapest.
- Gém E. (2011): A belső kereslet és a banki hitelezés alakulása. *Pénzügyi Szemle*, 56, 3, 337–351. o.
- Hosszú Zs. – Körömdi Gy. – Tamási B. – Világi B. (2013): A hitelkínálat hatása a magyar gazdaságra. *MNB-szemle*, 8, Különszám, 83–92. o.
- KSH (2016): *Külkereskedelmi termékforgalom*. Központi Statisztikai Hivatal, Budapest, október.
- MFB (2009): *Éves jelentés*. Magyar Fejlesztési Bank, Budapest.
- MFB (2010): *Éves jelentés*. Magyar Fejlesztési Bank, Budapest.
- MFB (2011): *Konzolidált pénzügyi kimutatások és független könyvvizsgálói jelentés*. Magyar Fejlesztési Bank, Budapest.
- MFB (2012): *Éves jelentés*. Magyar Fejlesztési Bank, Budapest.
- MFB (2013): *2013. évi gazdálkodásra vonatkozó összevont (konzolidált) éves beszámolóról szóló jelentés*. Magyar Fejlesztési Bank, Budapest.
- MFB (2014): *Éves jelentés*. Magyar Fejlesztési Bank, Budapest.

- MFB (2015a): *Éves jelentés*. Magyar Fejlesztési Bank, Budapest.
- MFB (2015b): *Sajtótájékoztató – Az MFB Zrt. 201. évi beszámolója*. Magyar Fejlesztési Bank, Budapest.
- MNB (2013a): *Hitelezési felmérés*. Magyar Nemzeti Bank, Budapest, november.
- MNB (2013b): *Hitelezési folyamatok*. Magyar Nemzeti Bank, Budapest, augusztus.
- MNB (2014a): *Hitelezési felmérés*. Magyar Nemzeti Bank, Budapest, november.
- MNB (2014b): *Hitelezési folyamatok*. Magyar Nemzeti Bank, Budapest, augusztus.
- MNB (2015a): *Hitelezési felmérés*. Magyar Nemzeti Bank, Budapest, december.
- MNB (2015b): *Hitelezési folyamatok*. Magyar Nemzeti Bank, Budapest, augusztus.
- MNB (2016a): *Hitelezési felmérés*. Magyar Nemzeti Bank, Budapest, november.
- MNB (2016b): *Hitelezési folyamatok*. Magyar Nemzeti Bank, Budapest, augusztus.
- Ongena, S. – Schindele, I. – Vonnák, Dzs. (2017): Monetáris politika és a bankok hitelkínálata. *Közgazdasági Szemle*, 64, 3, 217–237. o.
- Pellényi G. (2012): A monetáris politika hatása a magyar gazdaságra. *Közgazdasági Szemle*, 59, 3, 263–284. o.
- Sóvágó S. (2011): Keresleti és kínálati tényezők a vállalati hitelezésben. *Hitelintézeti Szemle*, 10, 5, 412–429. o.
- Tamási B. – Világi B. (2011): Identification of credit supply shocks in a Bayesian SVAR model of the Hungarian Economy. *MNB Working Papers*, 7.
- Várhegyi É. (2010): A válság hatása a magyarországi bankversenyre. *Közgazdasági Szemle*, 57, 10, 825–846. o.